

Filozof a slavistika

Dupkala, R.: O mesjanizmie. Refleksja filozoficzna. Tłumaczył Marian Aleksandrowicz. Wydawnictwo KOS, Katowice 2005.

Dupkala, R.: Úvod do filozofie (Príspevok k problematike historiosofie). Fotopress, Bardejov 2005.

Při jednom veřejném vystoupení olomoucký literární vědec Oldřich Králík na polemickou poznámku jednoho studenta, který hájil exaktnost a metodologickou čistotu literární vědy, reagoval, jak bylo pro něho typické, emotivně: věda musí být špinavá, řekl doslova, a čím bude špinavější, tím bude lepší. Myslél tím ovšem prostý fakt, že literární věda jako věda vznikala v bezprostředním inspirativním doteku tradičních starých věd a myšlenkových konceptů, jako jsou filozofie, matematika, logika a přírodní vědy, že čerpala také z čerstvě vzniklých věd jako sociologie nebo psychologie, z různých metod, postupů a skupení. Tak tomu skutečně bylo a je. Imanentní, resp. technologické metody zdůrazňující jakobsonovskou „literárnost“ („literaturnost“) obrátily směřování literární vědy k textu, ale filozofická koncepce literatury se tím podstatněji neoslabila. Proto se čas od času proti problému filozofičnosti literatury pozvedá také otázka literárnosti filozofie. Slovenský a románský svět má k tomu tradičně blízko, neboť nestojí ani tolik na systematickosti, jako spíše na nečekanosti, intuitivním ukotvení výkladu, objektivnosti a empatické úvahovosti. Z toho důvodu je směřování současné brněnské či prešovské filozofie k literárnosti a kontemplativnosti přirozeným vyústěním domácích tradic, v nichž filozofie vždy měla širší bázi (T. G. Masaryk, V. Hoppe, V. Úlehla aj.) utvářenou přírodními vědami, uměním jako takovým, sociologií, psychologií apod.

Prešovský filozof a děkan tamní Filozofické fakulty Rudolf Dupkala se dal touto cestou, a proto jeho tvorba může zajímat nejen filozofy, ale také třeba slavisty: ostatně v jeho díle najdeme kromě obecných poloh především reflexe nějak vklíněné do konkrétních národních a kulturních souvislostí (*Úvod do filozofie dejín. Príspevok k problematike „historiosofie“*, 1998, 2. vyd. – přítomné – 2005; *Česká a slovenská filozofia*, 1992; *Filozofia na Evangelickom kolégiu v Prešove*, 1999; *Reflexie európskej filozofie na Slovensku*, 2001; *O mesianizme. Filozofické reflexie*, 2003 – a jejich jinojazyčné varianty: *The Prešov School Philosophy at the Evangelical College in Prešov*, 2004; přítomná *O mesianizmie...*, 2005).

Právě v posledně uvedené, nyní polsky vydané publikaci si autor zvolil velmi specifické a velmi polské a ruské téma, jehož se dotkly již svazky, jež Dupkala redigoval nebo spoluredigoval (*Fenómén mesianizmu, I, II*, 2000, 2001; *Fenómén Slovanstva I, II*, 2004, 2005). Autor hledá a nachází prameny mesianismu především v knihách Starého a Nového Zákona; podrobněji si pak všímá zejména Nového zákona. V tvorbě řady Slováků pak prezentuje přítomnost mesianistických idejí (Jakub Jakobeus, 1591-1645; Ján Kollár, 1793-1852; Ľudovít Štúr, 1815-1856, Samo Bohdan Hroboň, 1820-1894, Milan Hodža, 1878-1944, aj.). Na filozofii moderny a postmoderny pak ukazuje spojitosti mesianismu a historismu (Berďajev, Fukuyama aj.) Klíčové místo tu nutně zaujímá Nikolaj Berďajev, jemuž se autor měl – podle mého názoru – věnovat ještě podrobněji, včetně sborníku *Vechi*. Polská verze Dupkalova spisu i mesianismu umožnila jeho průnik do mezinárodních struktur,

neboť polsky se ve světě čte přece jen více než slovensky nebo česky. Bez této knihy by se dnešní flexibilní a areálově a interdisciplinárně uvažující slavista neměl obejít.

Stejně jako bez jeho *Úvodu do filozofie dějin*, který je vlastně úvodem do historiosofie: upozorňuje v této souvislosti na historicitu literatury, nemluvě o historické próze, zejména románu, je již nadbytečné. I když autor začíná důsledně u obecných otázek, přece jen stejně končí u Jána Kollára a Ľudovita Štúra, ale také u N. Berďajeva a recenti(vi)smu Poláka J. Baňky, jemuž svůj svazek věnuje. Ostatně Prešov i Bardejov, místa vydání jeho dvou knih, jsou s Polskem tradičně spojena diachronně strukturovaným kulturně politickým vývojem.

Jaké je vyústění Dupkalova spisu o filozofii dějin? Odpověď najdeme ve stati o recentivismu či recentismu uvedeného současného polského filozofa Józefa Baňky, který od roku 1983 ve svých dílech rozpracovává princip recenti(vi)smu jako z Parmenida odvozeného hodiecentrismu, tak z jiných pramenů (mj. *Ja teraz. U zrodet filozofii czlowieka wspólczesnego*, 1983; *Czas i metoda, Rozważania o metodzie a recentiorii*, 1993; *Traktat o strukturach chwilowych*, 1997, *Recentywnizm i pannyngeza*, 1992 aj.): vše se děje nyní a teď (teraz), takový recentivismus (recentismus) ovšem obsahuje i moment historicity a historiosoficity. Ještě přesněji, výrazněji a explicitněji vyjadřuje Dupkala svou koncepci v epilogu k druhému vydání knihy, kde traktuje slavný esej Francise Fukuyamy *Konec dějin* (*The End of History*, 1989) a současně známou Derridovu kritiku a komentář, podle nichž je toto pojetí politickým neomesianismem, de facto plodem křesťanské eschatologie. Alternativu k dominantanci a univerzalizaci (u Fukuyamy jde o dominantanci liberální demokracie) vidí autor v otevřenosti a jisté tajemnosti vývoje: „Ak je budúcnosť ľudstva otvorená, je aj sui generis tajomná. Žijeme teda v atmosfére určitého tajomstva a zároveň sami sme jeho neodmysliteľnou súčasťou. S prihliadnutím na túto skutočnosť možno vyjadriť nádej, že jedným z kľúčov k odomknutiu uvedeného tajomstva je aj proces permanentného, sebezpoznávania sa človeka ako rozhodujúceho dejinotvorného činiteľa.“ (s. 147).

Otevřenost, tajemství a alternativnost jsou spíše rozvolňovací, znejistňující, ambivalentní kategorie, které byly pro Slováky i v minulosti typické, stejně jako projevy recentivismu a jisté senzibility k člověku a jeho úsilí. Dupkalova filozofie je v tomto smyslu kontemplativní a literární, estetická, stejně jako slovanská, a je jednou z bran ke koncepci filozofie citlivé, „měkké“, skutečně flexibilní.

Ivo Pospíšil

Ruské dilema Ivany Ryčlové

Ivana Ryčlová, známá svým dlouhodobým zájmem o současné ruské drama, publikovala v *Proglasu* a pak v *Revue Politika* řadu esejů o ruských osobnostech, jejichž osudy a tvorba se vyvíjely ve vzduchu státní moci. V případě Lva Nikolajeviče Tolstého k moci carské a v jiných případech k moci sovětské. Nyní autorka shromáždila tyto práce v knize *Ruské dilema s podtitulem Společenské zlo v kontextu osudů tvůrčích osobností Ruska*. Kniha vyšla v *Centru pro studium demokracie a kultury* (Brno 2006).

I. Ryčlová se tu zabývá osobnostmi dnes běžně známými, ač před časem utajovanými, jako je Mejerchold, Bulgakov, Pasternak, Nabokov, Zamjatin, Lunc, ale také méně známými, jako je Erdman, Ratušinská aj. A také napravuje u nás pokřivený a zkres-